

Polányi Károly: Pártjaink és a béke.

A függetlenségi, a radikális és a szociáldemokrata pártok békepolitikája megegyezik abban, hogy a békét sem a fegyveres döntéssel, sem a pusztá tárgyalásokkal elérni nem lehet, hanem csupán egy új, egy intézményes világrend fellépése útjain. S abban is egyetértenek, hogy ez az új világrend a népszövetség, a döntőbírótság és az általános leszerelés intézményein kell, hogy nyugodjék.

Mind a három párt a pacifista béke alapján állana tehát – elvben.

A gyakorlatban azonban egyik sem szolgálja fenntartás nélkül a helyesnek és szükségszerűnek hirdetett célt és ezzel a mai válságos helyzetben súlyos felelősséggel terheli magát.

A Károlyi-párt kétségkívül őszintén pacifistának szánja a maga politikáját. Vezérük bátor állásfoglalások sorával igazolta ezt be már idáig is. Leszögezzük azonban, hogy a nemzetiségi kérdésekben – kivált a délszláv kérdésben, – elfoglalt sovén álláspontját a párt feladni most sem hajlandó és hogy az ország függetlenségét sem tudja elképzelni vámvédelem nélkül;

A radikálisok, akik kezdettől fogva a háború elvi ellenzékéhez tartoztak, szintén a Wilson-féle eszméknek a letéteményesei és ezért, – minden fegyverbarátság mellett is, – a Károlyi-párt belpolitikai sovinizmusát és külpolitikai protekcionizmusát bizonyos bizalmatlansággal és kritikával kommentálják. – Teljes joggal. Csak ne engednék azután magukat az elvont ember szeretet és az elméleti engesztelékenység ál-erényeinek hatása alatt minduntalan arra a meddő kísérletre csábíttatni, hogy a pacifista béke feláldozása árán jussanak el az u. n. megegyezéses békéhez, vagyis egy olyan békéhez, amelynek az igazi tartalma és lényege nem volna egyéb, mint az emberiség visszatérése oda, – ahol a háború kitörése előtt volt.

A szociáldemokraták joggal hivatkozhatnának arra, hogy őszi jogon ők volnának az igazi, a teljesjogú pacifisták. Jaurès háborúellenes agitációja is elsősorban pacifista nemzetközi intézmények felállítására irányult. A gyakorlatban azonban ők térnek el legmesszebbre a pacifista politikától: többségi pártjaik kormányaikkal tartva a győzelem és a megegyezés politikája között imbolyognak, kisebbségi pártjaik pedig a proletariátus diktatúrájának azonnali megvalósítását követelik. A jobboldali, a többségi tábor saját céljaira feltalálta a Renner-féle »Kriegsmarxismus«-t, (ahogy Kautsky nevezte el ezt az elmélet-pótlékot, amely mindenre jogosít és semmire sem kötelez) és erre alapította Németországban a »Burgfriede«-t nálunk a választójogi paktumot; a baloldali, a meggyőződéses és elvhű tábor pedig elméleteinek

orthodox szépségeitől megigézve a kritikus órában is süket marad az egyetemes emberiség segélykiáltásai iránt.

*

A Károlyi-párt.

Aránylag a legnagyobb utat efelé a függetlenségi párt tette meg. A háború alatt reinkarnálódott és újjászületett. Egy Apponyi Albert és egy Károlyi Mihály békeapostolságát az különbözteti meg a legélesebben egymástól, hogy Apponyi Albert csak a hadüzenetig maradt békeapostol, Károlyi Mihály pedig a hadüzenet óta vált azzá.

Mégis a Károlyi-párt békeakciója, e párt sovén nemzetiségi politikája és csökönyös védvám tervei miatt, semmivel sem közelít bennünket a közös célhoz, mint ahogy az olyan mozdonyon sem lehet utazni, amelyiknek, a kereke nem forog.

Wilsonnak azon programja, hogy a világi népei egy független államokból álló népszövetségben egyesüljenek, nem egyéb, mint a Föld civilizált népeinek nagykorúvá nyilvánítása.

A nagykorúság által válik jogilag és erkölcsileg felelős személlyé a magánember a polgári életben. A mai hatalmi állam akkor, amidőn népszövetségi taggá lép elő, a nagykorúsítással járó előnyök mellett, annak terheit is elvállalja. Senkinek sem áll azontúl módjában hatalmát vele szemben felhasználni, de neki sincsen azontúl joga a saját hatalmát tetszése szerint felhasználni. Hatalma jogi hatalommá alakul át, igényei erkölcsi igénnyé. Kívánalmai és törekvései aszerint bírálhatnak el és ítéltetnek meg, amiképpen azok az új erkölcsi és jogi rend követelményeivel harmonizálnak. A hatalmas birodalom is azért óvakodik zaklatni gyengébb szomszédját, és a kis állam is azért teljesít hűen a reá bízott nemzetiség jogainak védelmét: mert hírneve és becsülete, védelemre és támogatásra való igénye, érvényesülésének minden eszköze és lehetősége csupán attól függ most, miképpen teljesíti mint nagykorú és önrendelkezéssel bíró népszövetségi tag a reája háruló jogi és erkölcsi kötelemeket.

E szerint kell mérlegelnie minden népnek, hogy mit várhat az eljövendő világállamban való népszövetségi tagságtól. És e szerint kell eldöntenie a függetlenségi pártnak is, hogy biztosíthatja-e az új világalakulás számunkra a magyar állam függetlenségét kifelé és egységét befelé?

A magyar nemzet is csak úgy fogadhatja el a leszerelés által előálló védtelen állapotára a népszövetségiét kellő biztosítékul kifele, ha vakon megbízhatik benne, hogy ez a biztosíték adott esetben elmaradhatatlanul és hibátlanul fog a javára működni. Egy fegyvertelen és védteien állam Európa keletén önre n de l kezes e felől csakis úgy lehet nyugodt, ha az egyetemes népszövetség hatalmas karjának törvényes oltalma alatt áll. Éppen a kisnépeknek az érdekük az, hogy saját alanyi jogaikat általános érvényű tárgy jogiból vezessék le!

Aki azonban tárgyi jogból jogot származtat, nem teheti azt anélkül, hogy másnak hasonló jogát él ne ismerné. Akik pedig közös forrásból származtatnak hasonító jogokat, csak egymás hasonló jogtárnak sérelme nélkül gyakorolhatják azokat.

A népek önrendelkezési jogát elismerni és – amennyiben rajtunk múlik – gyakorolni is: – ez a magyar állam függetlenségének egyedüli biztosítéka egy pacifista világrendben.

De a függetlenségi párt befelé sem hagyhatja szemén kívül ezt az új jogi helyzetet, amelyből a pacifizmus intézményeinek hazai alkalmazás ára nézve oly fontos következtetések származnak.

Függetlenségünk kifelé, egységünk befelé egy pacifista politika keretei között egyaránt attól függ, hogy milyen mértékben leszünk képesek a sovén nemzetiségi politika leküzdésére és túlhaladására!

Szabadkereskedelmen alapuló népszövetség – védvám mellett: – ez a másik csökevénye a függetlenségi párt pacifizmusának.

Akik nem tudnak vámnélkül elképzelni országhatárt, nem értették meg, hogy mit jelentenek ezután a határok. Nem a gazdasági elzárkózás sorompói lesznek többé, hanem az emberiség véredényrendszerének a hártafalai. A nemzetközi munkamegosztáson alapuló világ gazdaság csak kölcsönös bizalmon és egymásraultaltságon alapulhat. Az egyenjogúságban rejlik minden előnye és aki külön jogokat akar biztosítani magának vele szemben, önmagát fosztja meg annak hasznaitól.

*

Népek önrendelkezési joga kifelé – sovén nemzetiségi politikával befelé, – éppen olyan lehetetlenség, mint a világ államainak szövetsége: – védvámrendszer mellett.

A r a d i k á l i s o k .

A radikálisok a háború első napjától kezdve annak ellenzői közé tartoztak. J á s z i Oszkár kezdettől fogva annak az álláspontnak a képviselője volt, amelyet a Galilei Kör Jaurès emlékünnepe 1915 aug. 13-án ekképpen fogalmazott meg: »Az európai népek test vérharcával szemben csak egyetlen hadicél van, amely méltó szabad és gondolkodó emberekhez. A z e u r ó p a i ö k ö l j o g m a i u r a l m á v a l h a d d s z e g e z z ü k s z e m b e a z E u r ó p a i s z ö v e t s é g e s á l l a m o k e s z m é j é t. Ez az a mérték, mely szerint minden ajánlott pacifista rendszabályt megítélnünk kell.« Ettől az eszmétől áthatva az orosz forradalom előtti időben még Középeurópában láthatta »az egész európai népcsalád elérhető optimum állapotát.« Vagyis ha az orosz forradalom előtt azt hittük, – úgymond – hogy az európai államok szövetségi rendszerének előfeltétele a Nyugatot a Kelettel szemben biztosító és megvédő Középeurópa, mely a gazdasági és politikai demokrácia útján előrehaladva, talán lassan, de biztosan végleges egységbe fog jutni a Nyugattal: ma az orosz forradalom horizontjának nagyszerű, bár zavaros jeleit szemlélve azt remélhetjük, hogy nincs többé szükség átmeneti alakulatokra: ez a szörnyű világ-

égés végleges egységbe fogja forrasztani Európáinkat, ha csak Középeurópa demokratikus elemei valóban a helyzet magaslatán állva, meg fogják (érteni a kor hívó szavát.« (Világ 1917 júl. 29.) De a párt maga, amelyet pedig feudalisztikus előítélet nemi feszélyez, amely nem hivatkozhatok a történelmi pártoknak erre a terhes örökségére, mégis egy irreálisan politizáló »reálpolitikai« csoport befolyásának engedve, a pacifista békét »utópiás«-nak kezelte, mint programjának ezzel összefüggő némelyik más radikális pontját is: elsősorban a nemzetiségi programot. A merkantilista szárnya hű maradt e tekintetben ahhoz az elvéhez, hogy ami nem adó, illeték- vagy vámpolitika, az nem is tartozik a poétikába és csupán meggyőződéséjnek erejét dicséri, hogy ezen elv elői még a világháborúnak is in eg kellett hátrálnia.

A szociáldemokrata-párt

A világ nemzetközi szociáldemokrata pártjai a háború kitörésekor kétféle nehézséggel is küzdöttek: elméleti és gyakorlati nehézségekkel egyaránt. Elméletileg nem voltak felkészülve egy háború kitörésének az esetére. Olyan programmpont vagy kötelező párthatározat, amely magatartásukat erre az esetre előre megszabja volna, – nem volt. gyakorlatilag az bénította meg; a partot működésében, hogy a széles néptömegek hangulata és magatartása nem felelt meg az elméletnek és minden olyan meglepő hirtelenséggel dőlt el, amely-a vezetők közül még a habozóknak sem engedett választást. Franciaországban, Angliában és Németországban egyaránt a nép és vezérei spontán módon állottak a »megtámadott« haza mellé és a pártvezetőségeknek nem maradt más hátra, mint éhnek a fordulatnak az utólagos elméleti igazolása.

Ez az utólagos igazolás mindenütt szinte egybehangzó módon történt:

Két főtenyező hatása alatt vállalták ugyanis ezen országokban a tömegek a háború fizikai terhén fölül a háború politikai terhét is: az egyik a haza védelme volt, a másik a demokráciáért való hódítás gondolata: Németországban »a cárizmus elleni harc«, Franciaországban és Angliában pedig »a porosz militarizmus megsemmisítésének« a jelszava alatt. Mindkét tényező végzetes módon szabta meg a tömegek későbbi lelki továbbfejlődését. Az első tekintetében csupán a K a u t s k y ismert megállapítására célunk, hogy a védekező háború, siker esetében, szükségszerűen hódító háborúba csap át. A »demokráciáért való hódítás a fegyverek erejével« pedig másképpen, mint tényleges hódítással (pl. az orosz birodalom feldarabolása), valóban nem is vihető keresztül. Mmd a két lelki tényező tehát a tömegeket a g y ő z e l m e s h á b o r ú felé hajtotta, mert mind a két indok szempontjából csak a g y a k o r l a t i e r e d m é n y kárpótolhatott a meghozott elvi áldozatért. A tömeget, amely szocialista világnézete ellenére vállalta a háború politikai terhét, csak a háború által fizikailag és reálisan elérhetőnek tetsző eredmény készítette erre: a haza védelme, amelyet

csak a hódítás biztosíthat; – a demokrácia katonai győzelme az autokrácia felett, amelyet a legyőzöttek területi megcsónkítása avathat csupán történelmi tényné. – Nemesoda, ha a pacifizmus eszméi igen távol estek a szocialista tömegi háborús céljaitól.

De egy másik, egy negatív, azonban éppen ilyen fontos körülmény végzetesen játszott közre ugyanebben az irányban. A szocialista balpárt t. i., az orthodox marxisták csoportja, amely tántoríthatatlanul kitartott a háború ellenzése mellett, egészen határozott irányba terelt (kezdetől fogva mindenféle kételyt, aggályt vagy tiltakozást ezen a téren és ezzel előre is megszabta azt a formát, amelyben később a visszahatásnak szükségképpen megnyilvánulnia kellett. Ez az osztályharc nevében való kétely, aggály és tiltakozás álláspontja volt. Annak a következetes és ezerhangnemben való ismétlése, hogy a proletariátus számára csak egy ellenség van: a kapitalizmus; csak egy front: a társadalmi forradalom frontja; csak egy harc: az osztályharc. Amint tehát a győzelmes béke hangulatos jelszavai elveszítették bűvös hatásukat a tömegre és a hódítás mellett felsorakoztatott ál-szocialista éjrvék alól értelmiségie (felszabadult, nem új hadicélokot keresett magának a tömeg a »hódítás« és a »győzelem« hadicéljai helyébe, hanem a hangulati reakció által megszabott irányt követve, egyenesen visszatért az orthodox marxista állásponthoz. A háborút, amelyért addig mindent megtagadott, éppen ilyen végletesen megtagadva, elfoglalta ismét helyét a békebeli harcvonalban. Ahogy a hadüzenetkor, hirtelen megfélekezve a nemzetközi munkásmozgalomról és annak egész múltjáról, belevetette magát a háborúba, most már nem akarta meglátni korának legnagyobb horderejű nemzetközi tényét: a Világháborút sem és azt holmi kapitalista kalandnak becsmérelve; a hódító háború frontja után most az osztályharc frontján folytatta struccpolitikáját.

Ilyen elméleti és lelkületi helyzetben a pacifizmus, mint háborús cél a proletariátus számára fel sem merülhetett. Akit magjával sodort az események sodra, tehetetlenül hanyódott benne, aki megkapaszkodott az osztályharc elméletben, éppen olyan tehetetlenül tapadt ahhoz. Az ál-szocialista alkalmi ideológiáik éppen olyan kevésbé voltak alkalmasak a továbbfejlődésre és a megtermékenyülésre, mint a marxista orthodoxia!

(Itt a cenzúra, 43 sort törölt.)

Részletesen elemeztük íme azokat az ellentmondásokat, amelyek Magyarország népszövetségi tagsága és a sovén nemzetiségi politika között fennállanak. Nyugodtan kifejteni igyekeztünk, hogy egy jövődő, egységes Magyarországra való reményt csakis úgy táplálhatnak jogosan, ha a nemzetiségi asszimilációs politikát végleg elvetjük. E fejtegetések segítségével kívántuk volna a Károlyipárt számára megkönnyíteni a pacifista agitáció útjait.

A radikális pártot programhűsége hivatkozva figyelmeztettük egy rövidlátó és rövidlélegzetű politika veszélyére.

A szociáldemokratákat a munkásmozgalom gyakorlatából merített szempontokkal kívántuk meggyőzni arról hogy a pacifista politikát a mainál öntudatosabban és határozottabban kell folytatnia: ez a párt taktikai presztízse, nemzetközi szervezeti formája és elméleti egysége érdekében ma egyaránt szükséges.

Mindegyikhez sorban, külön-külön fordultunk, hogy lépjen rá idején a következetes pacifista politika útjára.

Pedig azalatt is, hogy ezeket leírtuk, néhány órával megint közelebb jött a katasztrófa, amely immár enyészettel fenyegeti az egész emberiséget. Az általános összeomlás már nem lehet távol. Akkor pedig emberek, pártok, népek, osztályok és hazák, – érdekek, indokok, érvek, presztízsek és taktikák, – csak porszemek lesznek abban a forgószelemben, amely a világot el fogja seperni.

A valószínűség amellet szól, hogy a pacifista mozgalom el fog késni és civilizációnk megsemmisülését már nem lesz képes megakadályozni.

Még sem marad számunkra más, minthogy nyugalmiunkat megőrizve, emberről-emberre menjünk és ki-kit a maga szempontjából a pacifizmus elméleti és gyakorlati előnyeiről még az utolsó órában meggyőzni igyekezzünk.